

„Aký by bol dnešný Bardejov, keby sa 2. svetová vojna nikdy neodohrala a židovská komunita by dodnes žila spolu s nami v našom meste?“

Miriam Helena Hudák

“Nechytíš ma, nechytíš...” krik behajúcich detí sa rozlieha po celej ulici. Prenikol aj za okno mojej izby a spolu s ostrými slnečnými lúčmi ma vytrhli zo spánku. Hlasy mi boli známe. Boli to moji spolužiaci Jakob, Sarah, Moritz a jeho malá sestra Nina. V dnešný deň nejdeme do školy, pretože sa začína pesach. Je to pre nás jeden z najdôležitejších sviatkov, pretože si pripomíname oslobodenie nášho národa zo zajatia. Keďže sa kresťanom Veľká noc začína až o pár dní neskôr, sme jediní, kto dnes nemusí ísť do školy. Rodičia, ale aj učitelia nás stále vedú k tomu, aby sme sa navzájom tolerovali a brali toho druhého ako rovnocenného. Páčilo sa mi, že sme nechodili do osobitnej školy. Žid-nežid, sme predsa tí istí ľudia. Napriek tomu si všímam aj najmenšie detaily, ktoré nás robia odlišnými. My, židia, k našej viere pristupujeme vždy s veľkou láskou a oddanosťou. Keď vchádzame do miestnosti, dotkneme sa mezuzy na ráme dverí. Týmto vyjadríme úctu a pripomenieme si, aby sme Božie Slovo mali na perách i v srdci. Podobne ako zvitky Tóry v mezuzi, aj tefilin sú napísané ručne špeciálnym typom písma. Počas modlitby máme tieto slová v koženej schránke pripevnené na ruke a medzi očami.

Zvítazila som nad lenivosťou a vstala z vyhriatej postele. Pozrela som sa von oknom na ulicu, kde sa hrali moji kamaráti. Bývali sme na okraji mesta. Naši susedia neboli len zo židovskej komunity, prevládala tu kultúrna inakosť. Myslím si, že práve preto vytvárame harmonické prostredie. Navzájom si pomáhame, napríklad, ak máme šabat, susedia nám pomáhajú s domácimi prácami. Na oplátku ich za to ponúkame našimi potravinami. Som šťastná, že vyrastám práve tu. Radostne som utekala do kuchyne, kde ma čakali rodičia. Sú pre mňa vzorom. Ich manželstvo je krásne a pobožné a jeho uzavretím žijú ako jedna duša v dvoch telách. Jedno z nariadení, ktoré musíme dodržiavať je micva, príkaz mať deti. Rodina je pre židov posvätná. Počas tohto sviatku nesmieme konzumovať nič kvasené, takže raňajky boli skromné. Keď sme dojedli, s iskričkami v očiach som sa opýtala ocka, či sa môžem ísť von hrať. Pozrel sa na mňa prísny pohľadom, no predsa len ma pustil pod podmienkou, že budem do 2 doma. Musíme sa totiž pripraviť na seder, ritualizovanú rodinnú večeru. Opúšťajúc náš dom na mňa mamka zakričala, aby som si dávala pozor na vlak. Bývali sme blízko koľajníc. Niekedy sa na vlak pozerám spoza okna a sledujúc ľudí v ňom rozmýšľam nad tým, kam cestujú. Isto vedia kam majú namierené. Bolo by to nezmyselné, ak by

nevedeli, kam vedú ich cesty. Človek má strach z neznáma. Dá sa povedať, že neznámo je pre niekoho peklom.

S kamarátmi sme sa vydali k suburbiu. Naša cesta viedla cez námestie, kde sa konali trhy. Židia predávali posledné potraviny, nápoje či kozmetiku, ktoré nesmeli mať v dome počas sviatku. Je to výhodná kúpa, pretože sú to kvalitné potraviny. Väčšina obchodov a remeselných dielní na námestí patrila práve židom. Kupovať v nich mohli všetci, no nie každý sa dokázal zbaviť predsudkov, a preto radšej nakupoval inde. Blížili sme sa k suburbiu. Z diaľky sme mohli vidieť expanznú vežu, ktorá slúži na uchovávanie dažďovej vody pre rituálne kúpele. Obklopená inými budovami je postavená synagóga, pretože nebolo dovolené stavať modlitebne na viditeľných miestach. Neďaleko bolo ihrisko, kde sme sa najradšej hrávali. Nebolo tam veľa detí, keďže dnes škola normálne fungovala. Počas toho, ako sme sa hrali s loptou, k nám prišiel náš učiteľ. Mali sme ho veľmi radi, pretože nám vždy porozprával zaujímavé príbehy a ani teraz to nebolo výnimkou. Vzal nás na prehliadku tajných miest. Cestou sme stretali rôznych ľudí, ktorým sme slušne pozdravili. Na konci tohto výletu nám učiteľ sľúbil, že nás nabudúce zoberie na ďalšie neobjavené miesta. S radosťou som si podskakovala a tešila sa domov.

Prípravy boli v plnom prúde. Mamka piekla macesy, nekvasené chleby vyrobené z múky a vody. Ockovi som začala pomáhať s prípravou stola. Museli sme ho prestrieť skôr, než sa zotmie. Doprostred stola sme položili pohár s vínom, ktorý je symbolicky určený pre proroka Elijáša. Ďalej na stole nesmú chýbať sederový tanier, macesy, víno, Hagada a slaná voda. Slnko už začalo pomaly zapadať, všetko sme mali pripravené. Ako prvé ocko zarecitoval požehnanie nad vínom. Po ňom si umyl ruky, aby si pred ďalším rituálom zaistil čistotu. Nasledovalo lámanie a jedenie macesu, po ktorom sme rozprávali príbehy z Hagady. Tentokrát sme si už umyli ruky všetci. Po skončení hostiny sa hovorí barech, požehnanie po jedle a zakončili sme to tradičnými piesňami. Dnes sme mali už len jednu povinnosť, navštíviť synagógu. Obliekli sme si kabáty, pretože sa vonku ochladilo. Na námestí sme stretli Jakoba s rodičmi. Naši rodičia sa poznali veľmi dobre, pretože ockovia pracovali ako vychýrení lekári, mamky spolu vyrastali odmala. Napriek tomu, že nepochádzala zo židovskej rodiny, boli najlepšími kamarátkami. Ak sa však chcela vydať za Jakobovho ocka, musela konvertovať na judaizmus.

Skupinky rodín sa už schádzali pred synagógou. Muži vchádzali dovnútra do hlavnej mužskej modlitebne a ja spolu s mamkou sme šli vchodom na západnej strane. Keď všetci sedeli na svojich miestach, začala sa čítať Pieseň piesní. Po obradoch sme sa rozlúčili so známymi a čakala nás dlhá cesta domov. Vonku už vládla tma, hviezdy nebolo jasno vidieť,

pretože bolo zamračené. Držiac mamku za ruku si pošúcham oko na znak toho, že ma zmáha únava. Mamka sa zasmieje. „O chvíľku sme doma, ešte vydrž.“ Mala pravdu, po pár minútach prekračujeme prah nášho domu. Hore do izby po schodoch kráčam veľmi ťažko. Samozrejme, nezabudla som na večernú modlitbu, ktorú som vykonala spolu s rodičmi. Popriali sme si dobrú noc a šla som si ľahnúť do postele. Pozerám sa z okna a pohľadom upreným na zatahnuté nebo sa moje viečka k sebe približujú, až kým nesplynú úplne.

Mená, hlasy a nariekanie. To všetko narušovalo ticho mojich myšlienok a rozjasňovalo mi pohľad. Zľakla som sa, no otcova náruč ma upokojovala. Cítila som sa v nej v bezpečí. Vidím ľudí, kostol a radnicu. Námestie? Ako som sa tu dostala? Nerozumiem ničomu. Nebo malo červenkastý nádych, aj keď hodiny ukazovali 10 hodín dopoludnia. „Ocko, čo sa deje?“ opýtala som sa trasľavým hlasom, no neodpovedal mi. „Mamka!“ snažila som sa zistiť, čo sa deje. Márne. Rozhliadala som sa po okolí a spoznávala tváre ľudí. Všetci mali v rukách kufre označené menom. Ľudia s kamennými výrazmi v tvárach mali namierené k vlakovej stanici. Koho meno odznelo, dostal akoby jednosmerný cestovný lístok. Sarah, Moritz, pán učiteľ, každý odchádzal. V zhľuku tých mien som počula svoje. Ale veď ja som nikam nechcela ísť, môj domov je tu. „Ocko, prečo im nepovieš, že my chceme ostať?“ naliehala som na muža, ktorý mal iba telo môjho ocka, vo vnútri bol však prázdny. Začala som plakať a snažila sa vymaniť z jeho náručia. Nedarilo sa mi. Akoby to bol môj osud odísť. Po pár krokoch sme boli na vlakovej stanici, a predou mnou stál ten istý vlak, na ktorý sa pozerám každý deň z okna. Otvorili sa dvere a dav ľudí nás natlačil do vozňa. Cítila som sa stiesnene. Stiesnenosť bola nič oproti tomu strachu z neznáma. Snáď toto neznámo nebude peklo. Vlak sa pohol. Nejakou som sa cez masu ľudí dostala k oknu, aby som videla kam ideme. Spoznala som náš dom a pozerala sa do našich okien. V okne mojej izby som videla malé dievčatko ako sedí na parapete a pozoruje nás, pozoruje mňa. Zmrazilo ma, ako to je vôbec možné? Kto bolo to záhadné dievčatko? Bola som to ja? Snáď už blúznim od strachu. Zrazu som spoznala mamkin kabát. Vidím ako vystupuje z vozňa, ktorý spomaľuje. To už sme v cieľi? Jediné čo ma zaujíma v tejto chvíli je ona. Ako som sa jej chytila, strhla ma a ja som začala padať z vlaku. Dopadla som na zem ale nič ma nebolelo. Rozhliadla som sa. Všade navôkol boli neznámi ľudia, blato. Obzrela som sa za seba, no vlak už dávno odišiel. So zrýchleným dychom a slzami v očiach som beznádejne lovila pohľadom mojich rodičov. Videla som iba ruky ľudí s číslami. Ako môžem nájsť niekoho, kto nemá meno ale iba číslo? Ako môžu byť ľudia iba číslami? Sčítanie či odčítanie. Kričala som z plných pľúc, no môj hlas bol tichý, až zanikol úplne. V beznádeji som zavrela oči. Mojej mysle sa zmocňovala tma

a postupne sa zosilňoval zvuk prichádzajúceho vlaku. Cítila som ho stále bližšie a bližšie, bol akoby vo mne. V tom zatrúbil.

Spotená, preľaknutá a s vlhkými očami som sa prebudila a sadla na posteľ. Chcelo sa mi plakať. Utekala som k oknu a videla, ako do mesta prichádza vlak. Z nočnej mory ma prebudil práve on. Všetko bolo tak, ako predtým než som išla spať. Bol to iba hrôzostrašný sen. Malými krôčikmi som sa potichučky vkradla k rodičom do izby aby som sa uistila, že sa nič nedeje. Sú v posteli, obaja spia. S pokojom na duši sa vraciam do mojej zlým snom poškvrnenej izby a idem pod perinu. Nemohla som ešte hodnú chvíľu zaspať. Nechcela som. Jedno som si ale uvedomovala, že sen nie je skutočnosť. Ľudia sú viac ľuďmi ako zvieratami. Nenávisť nám nezatemnila mysle natoľko, aby sme sa báli o svoj život len preto, že sme v niečom iní. Koniec-koncov dokázali by ľudia viac nenávidieť ako milovať? Mohol by človek niečo také dopustiť?